

JOSE
SARAMAGO
Cain

Traducere din limba portugheză
de Simina Popa

POLIROM
2014

În ciuda întunericului cenușiu de dinaintea zorilor, se deslușeau păsările, dar nu binevoitoarele creaturi înaripate, care în curând își vor îndrepta cânturile către soare, ci brutalele păsări de pradă, cele carnivore, care zboară din eșafod în eșafod și care acum își începuseră munca de curățenie publică în părțile expuse ale spânzuraților, fețele, ochii, mâinile, picioarele, jumătatea unui picior pe care tunica nu ajungea s-o acopere. Două bufnițe, speriate de zgomotul copitelor măgarului, își luară zborul de pe umerii sclavului, cu un foșnet ușor ca de mătase, perceptibil doar pentru auzurile experimentate. O luară în zbor razant pe un drum strâmt pe lângă palat și dispărură. Cain îndemnă măgarul cu călcâiele, traversă piața, gândindu-se că s-ar putea întâlni din nou cu bătrânul cu cele două capre legate de o sfoară și, pentru prima dată, se întrebă cine o fi impertinentul personaj. Poate o fi domnul, ar fi în stare, cum îi place lui să apară deodată, te miri unde, șopti. Nu voia să se gândească la lilith. Când se trezise în patul lui dezolant de portar după un somn agitat, cu întreruperi, simțise un impuls subit, cât pe-aci să intre în dormitor pentru o ultimă vorbă de despărțire, pentru un ultim sărut și cine știe ce se mai putea întâmpla. Încă mai avea timp. În palat dormeau toți, numai

lilith era trează cu siguranță, nimeni nu și-ar fi dat seama de rapida incursiune, poate doar cele două sclave care îi deschideau ușa către paradis, dar ele i-ar fi spus, zâmbind, Noi te înțelegem prea bine, abel. După ce va trece de colțul următor nu va mai vedea palatul. Bătrânul cu oile nu e acolo, domnul, dacă el o fi, îi dă mână liberă, nici măcar o hartă cu drumurile, nici un pașaport, nici o recomandare pentru hoteluri și restaurante, ci o călătorie așa cum se făceau odată, la voia întâmplării, sau cum se spunea încă de pe atunci, la voia domnului. Cain îndemnă din nou măgarul și în scurt timp ajunsese în câmp deschis. Cetatea era acum o pată cenușie care, puțin câte puțin, din cauza distanței crescânde, în ciuda pasului domol al măgarului, părea că se scufundă sub pământ. Peisajul era sec, sterp, fără un fir de apă cât vedeai cu ochii. Înconjurat de pustiul acesta, cain își aminti de drumul greu pe care îl făcuse după ce îl alungase domnul din valea fatidică unde sârmanul abel rămăsese pentru totdeauna. Fără nimic de mâncare, fără pic de apă, în afară de cea care, prin miracol, începuse să cadă din cer chiar când nu mai avea inimă să meargă mai departe, iar picioarele amenințau să cedeze la fiecare pas. De data asta cel puțin nu îi va lipsi mâncarea, avea desagi pline ochi, un suvenir dragăstos din partea lui lilith, care până la urmă nu se dovedise o gospodină chiar așa de rea, cum s-ar fi putut crede, după obiceiurile ei ușurate. Rău e că de jur împrejur nu se zărește nicăieri o umbră unde să te adăpostești. La jumătatea dimineții soarele deja arde ca focul învăpăiat, iar aerul tremură de nu ne mai putem încrede în ce văd ochii. Mai bine așa,

spuse Cain, nu mai e nevoie să descalec ca să mânănc. Drumul urca și urca, iar măgarul, dacă stăm să ne gândim, nu e deloc prost, înaltea în zigzag, acum încoace, acum încolo, ai zice că a învățat genialul truc de la catări, care știu totul despre ascensiunile alpine. Peste câțiva pași, urcușul se sfârși. Și, ce să vezi, ce surpriză, ce uimire, ce stupefacție, peisajul pe care cain îl avea acum în fața ochilor era cu totul altul, verde în toate felurile de verde văzute vreodată, cu copaci frunzoși și câmpuri semănate, oglinzi de ape, o vreme blândă, nori albi plutind pe cer. Se uită în spate, același pustiu de până atunci, aceeași uscăciune, nu se schimbase nimic acolo. Era ca și cum ar fi existat o graniță, o linie care despărțea două țări, Sau două timpuri, spuse cain fără să-și dea seama că a spus-o, ca și când altcineva ar fi gândit în locul lui. Se uită în sus spre cer și văzu că norii care se mișcau în direcția din care venea se opreau ca într-un perete suind din pământ și apoi dispăreau de îndată prin arte tainice. Cain, să nu uităm, nu știa prea multe despre cartografie, s-ar putea spune că aceasta e într-un fel prima lui călătorie în străinătate, așa că e normal să se minuneze, alte locuri, alți oameni, alt cer și alte obiceiuri. Bine, toate astea pot fi adevărate, dar de ce nu-mi explică nimeni cum e cu norii care nu pot trece dintr-o parte într-alta. Doar dacă, spuse vocea care vorbește prin gura lui cain, nu cumva or fi timpurile altele, iar peisajul acesta îngrijit și trudit de mâna omului a fost cândva, demult, la fel de neroditor și pustiu ca ținutul nod. Atunci suntem în viitor, ne întrebăm noi, care am mai văzut niște filme în care se întâmplă așa ceva, și niște cărți. Da, asta e

formula obișnuită pentru a explica ceva de genul celor petrecute, viitorul, zicem noi, și răsufălăm ușurați, i-am pus eticheta, dar, după părerea noastră, ar fi mai bine dacă i-am spune alt prezent, pentru că locul e același, da, dar prezenturile lui variază, unele sunt prezenturi trecute, altele prezenturi ce vor veni, e simplu, oricine va înțelege. Cea mai nemărginită bucurie e a măgarului. Născut și crescut pe pământ uscat, hrănit cu paie și buruleni, cu apă dată cu porția câteodată, privești ea care i se oferea acum se învecina cu sublimul. Păcat că nu era pe acolo nimeni să știe să interpreteze mișcările urechilor lui, de parcă îl inzestraseră natura cu un fel de semnalizare cu stegulețe, nu se gândise fericitul animal că va vedea ziua în care își va dori să exprime inefabilul, iar inefabilul, după cum știm, este tocmai ceea ce rămâne dincolo de orice posibilitate de exprimare. Fericit e și cain, visând deja la un prânz pe câmp, în verdeață, printre șiroaie fugare de apă și păsări melodioase prin frunzișuri. În dreapta drumului, pe partea cealaltă, se vede un pâlț de copaci vâjnoși care promet un umbrar și o siestă din cele mai bune. Într-acolo îndemnă cain măgarul. Locul părea să fi fost inventat înadins pentru astâmpărul călătorilor obosiți și al animalelor lor de povară. Paralel cu copacii, se înștrulau niște tufe care ascundeau cărarea îngustă ce urca înspre coasta unui munte. Ușurat de greutatea desagilor, măgarul s-a dedat deliciilor, iarbă proaspătă și câte o floare de câmp rătăcită prin ea, gusturi care nu-i mai alunecaseră nicicând pe gâtlej. Cain își alege liniștit meniul și mănăcă în locul acela, așezat pe pământ, înconjurat de păsări pașnice care ciuguleau firimiturile, în timp

ce amintirile clipelor frumoase petrecute în brațele lui lilith începeau să-l înfierbânte din nou sângele. Își simțea deja pleoapele grele, când auzi o voce de băiat care îl făcu să tresară. Tată, strigă băiatul, apoi o altă voce, de adult în vârstă, întrebă. Ce e, isaac. Avem cu noi focul și lemnul, dar unde e victima pentru jertfă, iar tatăl răspunse. Domnul se va îngriji, domnul va găsi o victimă pentru jertfă. Și continuară să urce coasta. Cât urcă sau își văd de ale lor, se cuvine să aflăm cum au început toate astea, pentru a dovedi încă o dată că domnul nu e cineva în care să te poți încrede. Cu vreo trei zile în urmă, nu mai mult, îi spusese el lui avraam, tatăl bălețelului care duce în spate snopul de lemne, la pe fiul tău, pe isaac, pe singurul tău fiu, pe care-l iubești, și du-te în pământul moria și adu-l acolo spre ardere de tot, pe un munte pe care ți-l voi arăta eu. Cititorul a văzut bine, domnul i-a poruncit lui avraam să-l sacrifice propriul fiu, a făcut-o cu desăvârșită naturalețe, așa cum ceri un pahar cu apă atunci când îți e sete, ceea ce înseamnă că era un obicei, și încă unul înrădăcinat. Ar fi fost logic, natural, pur și simplu uman, ca avraam să-l fi trimis pe domnul undeva, dar n-a făcut-o. În dimineața următoare, tatăl denaturat se trezi devreme să înhame măgarul, pregăti lemnul pentru arderea de tot și porni la drum către locul pe care i-l indicase domnul, luând cu sine doi servitori și pe fiul său isaac. În a treia zi de călătorie, avraam zări în depărtare locul cu pricina. Spuse atunci servitorilor, Rămâneți aici cu măgarul, că eu mă duc mai departe cu bălatul, să îl aducem slavă domnului și după aceea ne întoarcem la voi. Cu alte cuvinte, avraam nu era numai

la fel de ticălos ca domnul, ci și un mincinos subtil, pregătit să înșele pe oricine cu limba sa despăcată, care, în cazul de față, conform dicționarului privat al povestitorului acestei istorisiri, înseamnă trădătoare, perfidă, vânzătoare, neloyală și alte dulcegării similare. Ajungând așadar la locul despre care îi vorbise domnul, avraam construi un altar pe care puse lemnul. Apoi legă băiatul și-l sui pe altar, culcat peste lemne. Dintr-o mișcare continuă, apucă cuțitul ca să-l sacrifice pe sârmanul băiat și tocmai se pregătea să-i taie gâtul, când simți că îl apucă cineva de braț, în timp ce o voce striga, Ce vrei să faci, moș blestemat, vrei să-ți omori propriul copil, să-l arzi, iar aceeași poveste, începi cu un miel și ajungi să-l ucizi pe cel pe care ar trebui să-l iubești cel mai mult, Domnul mi-a poruncit, domnul mi-a poruncit, se smuci avraam, Taci din gură, altfel te omor eu pe tine, dezleagă imediat băiatul, pune-te în genunchi și cere-i iertare, Cine ești tu, Sunt cain, sunt îngerul care i-a salvat viața lui isaac. Nu, nu era adevărat, cain nu era deloc un înger, înger e cel care tocmai aterizase fâlfâind din aripi zgomotos și care începu să declame ca un actor căruia i se dăduse în sfârșit intrarea, Să nu-ți ridici mâna asupra copilului, nici să-i faci vreun rău, căci acum cunosc că te temi de dumnezeu și pentru mine n-ai cruțat nici pe singurul fiu al tău, Ai ajuns cam târziu, spuse cain, singurul motiv pentru care isaac nu e mort acum este că nu am permis eu să se întâmple una ca asta. Îngerul făcu o grimasă, cuprins de regrete, Îmi pare foarte rău că am ajuns târziu, dar vina n-a fost a mea, în timp ce veneam încoace, m-am trezit cu o problemă mecanică la aripa dreaptă, nu